

Lapitskaya Olga. Features expert and instrumental assessment of the export potential of Belarus. The notion of term "export potential" and features of its expert and instrumental evaluation are envisaged in this article. Author motivates that it should be considered not only as a descriptive value, but as concrete quantitative measurable one. To get this, it is proposed to distinguish different levels of export potential. The lower this level, the more possibilities to measure it. It is affirmed here, that the most important among the methods of evaluation of export potential are the economic and mathematical ones. Also the specific application of those approaches to evaluate export potential of non-wood forest resources is analyzed in article.

Keywords: *export potential, non-timber forest resources, expert assessment, instrumental assessment, economic and mathematical methods.*

УДК 334.4

Сьомкіна Т.В., д.е.н., професор,
Державний університет
телекомунікацій

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СИСТЕМ В СФЕРІ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ

Стаття присвячена дослідженню процесів державного регулювання інтегрованих підприємницьких систем як основи функціонування суб'єктів підприємницької діяльності при формуванні інформаційної інфраструктури сучасного суспільства з точки зору появи загальних та особливих рис здійснення підприємницької ініціативи в сфері телекомунікацій.

Ключові слова: *державне регулювання, інтегровані підприємницькі системи, транснаціоналізація, монопольна «квазірента», сфера телекомунікацій.*

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження обумовлена органічним зв'язком з теоретичними та практичними завданнями формування сталої соціально-економічної системи суспільства та утворенням реальних функціонально ефективних відносин між усіма економічними суб'єктами ринкової економіки в Україні.

Метою даної роботи є обґрунтування методологічних підходів до державного регулювання функціонування інтегрованих підприємницьких систем в сфері телекомунікацій. Це потребує дослідження мотиваційних підходів держави до здійснення регулювання з точки зору формування взаємодії економічних суб'єктів та корегування їх впливу як на конкурентів та контрагентів, так і на споживачів продукції.

Означені проблеми вимагають теоретичного осмислення. При цьому, необхідним є визначення самих підходів до дослідження з точки зору використання концептуальних напрямів теоретичного аналізу ринкового становища економічних суб'єктів та застосування методичних можливостей які існують в межах сучасної західної теоретичної економіки. Для проведення такого дослідження необхідним є виокремлення методологічних підходів до процесів обґрунтування основних напрямів аналізу функціонування економічних суб'єктів відповідно до особливостей їх існування в межах як національних, так і транснаціональних ринків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Початковим моментом при цьому є порівняльний аналіз концептуальних положень основних теоретичних концепцій і шкіл з

точки зору проведення поетапного аналізу особливостей державного регулювання суб'єктів підприємницької діяльності при їх функціонуванні в умовах інноваційного середовища. Враховуючи різницю підходів до процесів державного регулювання суб'єктів підприємницької діяльності щодо функціонування в умовах специфічно організованого інноваційного середовища в період ринкових перетворень, науковий та практичний інтерес має короткий екскурс в область економічної поведінки підприємницьких структур, які функціонують в інформаційно-інноваційній сфері, що простежується в економічній науці на протязі кількох десятиліть. При цьому, в межах розвитку таких досліджень йде постійне включення в його трактування все нових додаткових якостей і рис.

Основними теоретичними школами, в межах яких були сформульовані моделі адаптації суб'єктів підприємницької діяльності до функціонування в умовах інформаційно-інноваційного середовища, є теорії трансформації Д. Белла («Прийдешне постіндустріальне суспільство»), Дж. Гелбрейта («Нове індустріальне суспільство»), Й. Шумпетера («Теорія економічного розвитку»), Д. Тапскотта («Електронно-цифрове суспільство»), Ф. Уебстера («Теорії інформаційного суспільства»), Ф. Махлупа («Теорії фірми: маржиналістські, біхевіористичні та управлінські»), а також теорії еволюції М. Кастільса («Інформаційна епоха: економіка, суспільство і культура»), М. Постера («Друге відкриття Маркса та поняття відчуження»), А. Тоффлера («Третя хвиля»), Д. Харві («Коротка історія неолібералізму»), Е. Гідденса («Устрій суспільства»), Ю. Габермаса («Моральна свідомість та комунікативна дія»). При цьому, основні напрями дискусії між представниками різних економічних шкіл стосуються обґрунтування позицій щодо позитивних та негативних наслідків впливу інформації на суспільний добробут.

Постановка завдання. Розглядаючи характерні риси сучасних транснаціональних ринків, що зазвичай утворюються під впливом інтеграційних процесів в новітніх галузях економіки, необхідним є аналіз особливостей формування тих ринків де існує необхідність обмежуючої дії державної влади. Тому, що в сучасних умовах саме транснаціонально інтегрована фірма має ринкову владу монопольного типу отримуючи всі елементи адаптаційних переваг. І саме це необхідно зауважити при відпрацюванні методологічних підходів до державного регулювання інтегрованих підприємницьких систем як основи функціонування суб'єктів підприємницької діяльності при формуванні інформаційної інфраструктури сучасного суспільства з точки зору появи загальних та особливих рис здійснення підприємницької ініціативи в сфері телекомунікацій.

Виклад основного матеріалу. Логіка розвитку інтеграційних процесів у межах дослідження впливу монопольної влади та транснаціоналізації інституційного середовища на ефективність функціонування підприємств передбачає виокремлення двох основних моделей отримання адаптаційних переваг, а саме – диференціації продукту (концепція диференційованих ринків, концепція домінуючої фірми, концепція асиметрії інформації) та диверсифікації виробництва (концепція стратегічних альянсів, концепція економічного еволюціонізму, концепція глобальної локалізації). Саме ці механізми дозволяють сучасному інформаційно-інституціональному підприємству здійснювати економічну адаптацію як до умов монополізації ринків, так і до процесів транснаціоналізації інституційного середовища.

Але саме наявність чи відсутність інтеграційних переваг передбачає можливість прояву функціональних проблем існування підприємницьких структур в сучасному транснаціональному середовищі. До таких проблем можуть бути віднесені:

1. Інституціональні обмеження на національних ринках.
2. Вертикальні обмеження відносин „виробник - дистриб'ютор”.
3. Виробничі, законодавчі, тарифні бар'єри входу.
4. Проблеми асиметричності ринкової інформації, тяжіння до монопольної „квзіренти”.
5. Врахування можливих втрат суспільного добробуту в умовах монополізації.

Наявність цих проблем викликає необхідність звернутися до аналізу теоретичних концепцій в яких проводяться дослідження з приводу державного регулювання функціонування сучасних підприємницьких структур в межах мікроекономічної науки.

І перш за все необхідно визначитися яким чином і за рахунок чого здійснюється державне регулювання функціонування економічних суб'єктів та формуються особливості їх організаційної структури. Після проведення такого аналізу можна зробити висновок, що для здійснення ефективного процесу пристосування підприємства до функціонування в умовах монополістичного ринку під впливом транснаціоналізації економічного середовища в межах як здійснення диверсифікації виробництва, так і диференціації продукту, необхідним є узгодження цілей процесу державного регулювання. А такий аналіз в економічній теорії, як відомо, пов'язується з аналізом методів й умов ефективності стратегічних дій держави щодо впливу на розвиток підприємницької структури та ринку. Як відомо, він здійснювався в межах двох основних підходів – суб'єктивно-психологічного інституціоналізму і соціально-правового інституціоналізму. У рамках суб'єктивно-психологічного підходу можуть бути відокремлені концепції «взаємодії групових інтересів» та «нагляду». У рамках соціально-правового підходу досліджуються головним чином концепції «здійснення угоди» та «інституціонального інтересу». При цьому, в межах цих концепцій виокремлюються мотиваційні порушення суб'єктивного та суб'єктного гатунку з утворенням та розповсюдженням 2 деформованих мотивів, так званої «гонитви за рентою» та «чиновницького вибору», які повинні братися до уваги при підготовці фахівців з державного управління, особливо при регулюванні сфери функціонування інтегрованих підприємницьких систем.

Але всі наведені моделі практично ігнорують проблеми, що виникають як результат особливостей взаємин між державою та суб'єктами підприємницької діяльності, що функціонують в умовах монополізованого транснаціонального середовища. Обмеженість такого підходу сьогодні є досить очевидною тому, що державна влада на інтегрованому транснаціональному ринку з урахуванням особливостей телекомунікаційної продукції впливає на особливості конкуренції сильніше, ніж будь-яка монопольна влада на ринку. Це по-перше, пов'язано з особливостями прояву попиту на інформаційні продукти, товари та послуги, які окреслюються терміном «компліментарність». По-друге, можливості заміщення продукції у фірм-покупців із застосуванням дистрибуції компліментарної продукції, як відомо, є істотно нижчими, ніж можливості заміщення товарів при звичайному продажі. По-третє, зміна цін на компліментарну продукцію, якщо вона здійснюється дистриб'юторами в результаті посилення або послаблення ринкової влади впливає на положення як виробників, так і споживачів товарів. Ці особливості зазвичай формують сприятливі умови для здійснення процесів вертикальної інтеграції й виникнення вертикальних обмежень функціонування підприємств.

Ще одним необхідним чинником аналізу при дослідженні процесів державного регулювання є аналіз особливостей функціонування фірми в умовах монополістичного середовища з точки зору взаємодії та взаємозалежності фірм на транснаціональному ринку. Для ринку телекомунікацій характерною є «жорстка олігополія з ефектом монопольної парасольки». Як відомо, стратегічне поведіння властиво тільки ринку олігополії тому, що в умовах вільної конкуренції обсяг випуску фірми не залежить і не впливає на обсяги випуску інших фірм, оскільки число фірм на ринку є занадто великим, щоб такий вплив можна було б ефективно здійснити. В межах мікроекономічної теорії досліджуються кілька варіантів стратегічного поведіння фірм в залежності від внутрішніх та зовнішніх чинників. По-перше, залежно від послідовності ухвалення рішення - рішення приймаються одночасно всіма фірмами або послідовно - спочатку свої умови призначає лідер ринку, а потім вступають у дію фірми-послідовники. По-друге, залежно від вибору фірмами стратегічної змінної – це може бути або обсяг випуску, або ціна продукції. При цьому для даного ринку властивим є чіткий прояв мережевих зовнішніх ефектів.

Таким чином, ми розглянули процес формування концепцій державного регулювання функціонування підприємницької структури в сучасній економіці з точки зору історичного розвитку в межах основних економічних теорій. Цей розгляд знадобився для того, щоб визначити підходи до формування механізму взаємодії держави та суб'єктів підприємницької діяльності в межах сучасних суспільних відносин. Виклад цих концепцій дає можливість зробити висновок про те, що у процесі державного регулювання процесів функціонування інтегрованої підприємницької структури до сучасної транснаціонально організованої ринкової економіки важливо врахувати нароби економічної теорії щодо ефективного пристосування як держави, так і суб'єктів підприємницької діяльності до зміни умов існування. Але завданням даного дослідження був аналіз проблем державного регулювання процесів функціонування реальних інтегрованих суб'єктів підприємницької діяльності в сфері комунікацій які виникають в умовах конкретного транснаціонально організованого ринкового середовища. Запропонований підхід базується на тому, що необхідно, перш за все, відокремити основні чинники реалізації стратегії державного регулювання з урахуванням соціально-психологічних особливостей поведінки основних суб'єктів економічних відносин, їх прояву в умовах інформатизації ринкових відносин, специфіки інтеграційних процесів в Україні, яка проявляється через особливості функціонального та інституціонального середовища, а також, тих проблем, які є характерними для економік транзитивного типу. При цьому, необхідно враховувати чинники ринкового, організаційного та виробничого характеру, що впливають на процеси функціонування інтегрованих підприємницьких структур, проявом яких є транснаціоналізація ринкового середовища та олігополістична конкуренція, чинники вертикальної інтеграції та вертикального контролю, зростання непродуктивних витрат, пов'язаних з інформатизацією.

До особливостей сучасних умов адаптації українських підприємств до транснаціонального ринку телекомунікацій на наш погляд відноситься – створення надринкових організаційних структур під впливом інституціональних процесів в економіці та підвищення трансакційних витрат за рахунок позацінової конкуренції. Що стосується основних проблем, які необхідно враховувати при здійсненні процесів державного регулювання, до них можуть бути віднесені негативні наслідки впливу транснаціоналізації галузі телекомунікацій на суспільний добробут, негативний вплив збільшення рівня монополізації ринку на конкурентні можливості національних виробничих структур та зловживання надринковими методами ціноутворення.

Виходячи з цього в подальшому передбачається проведення дослідження напрямів пристосування державного регулювання до особливостей ринкового функціонування інтегрованих підприємницьких систем в сфері телекомунікацій. В межах такого аналізу необхідною є характеристика напрямів реалізації процесу державного регулювання з точки зору основних елементів ринкового функціонування інтегрованої підприємницької структури, результату реалізації регулюючих заходів та економічного ефекту який при цьому може бути досягнутий. Особливо значущими з нашої точки зору є підвищення гнучкості та адаптивності державного регулювання щодо урахування як особливостей товару (послуги), так і ринкових відносин, і інституціональних чинників. Але, крім цього не менш значущими є дії державних органів влади щодо регулювання поведінки основних суб'єктів економічних відносин. В межах цих заходів необхідно урахувати особливості поведінки не тільки суб'єктів підприємницької діяльності, але і поведінки споживачів і сукупної поведінкової ситуації стосовно діяльності підприємців в межах інтегрованої структури.

Окремо необхідно здійснювати постійний регулюючий вплив на формування адекватної мотивації та адекватної поведінки державних службовців, які займаються регулюванням даної сфери економіки. Для цього нами були сформульовані пропозиції щодо здійснення процесу удосконалення державного регулювання розвитку телекомунікаційної сфери економіки України з урахуванням можливостей освітньої галузі та в першу чергу Державного університету телекомунікацій.

Висновки. Таким чином, здійснений теоретичний аналіз основних методологічних підходів до дослідження процесів державного регулювання функціонування інтегрованих підприємницьких структур в сфері телекомунікацій надав можливість проаналізувати проблеми, що виникають у держави при регулюванні функціонування конкретної телекомунікаційної фірми при її адаптації до функціонування на сучасному транснаціональному ринку та представити свій погляд на напрями вирішення цих проблем.

Список використаної літератури

1. Белл Д. *Майбутнє постіндустріальне суспільство. Досвід соціального прогнозування.* [Текст] / Д. Белл. - М.: Academia, 2004. – 320 с.
2. Гелбрейт Дж. *Нове індустріальне суспільство.* / Дж. Гелбрейт.- М., 1969. – 260 с.
3. Шумпетер Й. *Теорія економічного розвитку.* / Й. Шумпетер.- М.: Прогрес, 1986. – 468 с.
4. Тапскотт Д. *Електронно-цифрове суспільство.* / Д.Тапскотт. - К., 1999. – 406 с.
5. Webster F. *Theories of the Information Society. Second Edition.* London, New York. - 2002.
6. Mansfield E. *Microeconomics : Selected Readings.* New York, 1971.
7. Кастельс М. *Информационная эпоха: экономика, общество и культура* [Текст] / Пер. с англ. под науч. ред. О. И. Шкаратана. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
8. Тоффлер А. *Третья хвиля.* / А. Тоффлер. - М. ТОВ Фірма, Видавництво АСТ, 1999. – 346 с.
9. Гидденс Е. *Устройство. общества. Очерк теории структуризации.* / Е. Гидденс. – 2-е изд. – М.: Академический Проект, 2005. - 528 с.
10. Габермас Ю. *Моральна свідомість та комунікативна дія* / Ю. Габермас. – М.: Academia, 1995. - 256 с.

Семкина Татьяна Витальевна *Методологические подходы к государственному регулированию функционирования интегрированных предпринимательских систем в сфере телекоммуникаций.* Статья посвящена исследованию процессов государственного регулирования интегрированных предпринимательских систем как основы функционирования субъектов предпринимательской деятельности при формировании информационной инфраструктуры современного общества с точки зрения появления общих и особенных черт осуществления предпринимательской инициативы в сфере телекоммуникаций.

Ключевые слова: государственное регулирование, интегрированные предпринимательские системы, транснационализация, монополия «квазиренда», сфера телекоммуникаций.

Semkina Tetiana *Methodological approaches to the state regulation of the functioning of the integrated enterprise systems in telecommunications.* The article investigates the processes of state regulation of the integrated enterprise systems as the basis for the functioning of business entities in the formation of information infrastructure of modern society in terms of the appearance of the general and special features of the business initiative in the field of telecommunications.

Keywords: government regulation, integrated enterprise system, trans-nationalization, the monopoly "quasi-rent", the sphere of telecommunications.